

Братінов І. І.,
аспірант кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НАРКОЗАЛЕЖНИМИ ОСОБАМИ

Анотація. У статті проаналізовано зміст криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються наркозалежними особами, визначено її структуру й розкрито основні елементи.

Ключові слова: криміналістична характеристика, елементи криміналістичної характеристики, наркозалежна особа, наркоманія.

Постановка проблеми. Криміналістична характеристика – одна з основних категорій у криміналістиці, розробкою якої займалися О.М. Васильєв, І.Ф. Герасимов, О.Н. Колесниченко, В.Є. Коновалова, С.П. Митричев, В.О. Образцов, М.О. Селіванов, В.Г. Танасевич та інші. Уперше поняття криміналістичної характеристики було визначено Л.А. Сергєєвим у 1966 році, який розумів її як сукупність взаємопов'язаних чинників, які характеризують особливості способів вчинення та слідів відповідних видів злочинів, об'єкта посягань, обставин, що характеризують учасників злочинів і їхні злочинні зв'язки, час, місце, умови й обстановку скоєння злочинів [1, с. 4].

Проте на сьогодні немає єдиної думки вчених стосовно поняття криміналістичної характеристики, її структурних елементів, доцільності подальшої наукової розробки та використання криміналістичної характеристики під час розслідування окремих видів злочинів. Висловлюються навіть пропозиції відмовитися від ідеї криміналістичної характеристики злочину, так як остання не виконує тих функцій, що на неї покладалась.

Незважаючи на це, у сучасній криміналістиці дослідження науковців щодо окремих методик розслідування злочинів не обходиться без розробки та вивчення саме елементів криміналістичної характеристики. Питання про їх якісний і кількісний склад є найбільш дискусійним у теорії криміналістики, оскільки неможливо сформулювати систему критеріїв, яка б застосовувалась до всіх видів злочинів. Цій проблемі присвячено роботи Р.С. Белкіна, І.А. Возгріна, В.А. Журавля, В.Ю. Шепітько, В.В. Тіщенко та ін.

Аналіз наукових робіт з питань організації розслідування злочинів наркозалежних осіб дає змогу зробити висновок, що в сучасній юридичній науці криміналістична характеристика цього різновиду злочинів розроблена недостатньо, автори зупиняються на дослідженні лише окремих її елементів. Деякі вчені, зокрема Є.С. Безруких, П.М. Бірюков, В.І. Махмудов, Г.Г. Газізова, А.Б. Петруніна, акцентують свою увагу лише на характеристиці злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних та інших засобів, тоді як серед наркоманів також поширене вчинення багатьох корисливих і насильницьких кримінальних правопорушень. Усе це свідчить про необхідність розробки цілісної криміналістичної характеристики злочинів наркозалежних осіб і детального вивчення окремих її елементів.

Метою статті є визначення та розгляд структурних елементів криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються наркозалежними особами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науці криміналістичну характеристику розглядають як модель типових ознак певної групи злочинів, у якій на статистичному рівні відображено кореляційні взаємозв'язки між елементами на основі вивчення й узагальнення слідчої та судової практики [2, с. 17]. Вона слугує інформаційною основою для забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень.

На основі вивчення й аналізу слідчо-судової практики, а також точок зору провідних учених можна структурувати криміналістичну характеристику злочинів, учинених наркоманами, і виділити її окремі елементи. При цьому необхідно враховувати, що ця криміналістична характеристика належить до позазавидових, тобто в її основу покладено не вид учиненого злочину, а передусім особливості суб'єкта правопорушення.

Так, щодо злочинів, учинених наркозалежними, особливості їхньої психіки та фізичного стану в результаті вживання наркотичних засобів дуже своєрідно виражаються як у кримінальній діяльності (мотиви й мета вчинення злочинів, предмет посягання і ставлення до нього, специфіка слідової картини тощо), так і в процесі проведення досудового розслідування.

Ураховуючи те, що об'єктом дослідження є злочини наркозалежних, вважаємо доцільним у структуру криміналістичної характеристики включити елементи про такі типові відомості:

- 1) про особу наркозалежного злочинця;
- 2) про способи підготовки, учинення та приховування злочинів;
- 3) про обстановку вчинення злочину (час і місце);
- 4) про предмет злочинного посягання;
- 5) про особу потерпілого;
- 6) про матеріальні та ідеальні наслідки (сліди злочину).

Далі будуть розглянуті основні елементи криміналістичної характеристики наркозалежних осіб.

Особа злочинця. Правильне визначення тактики слідчих дій, ефективність розслідування загалом неможливі без вивчення особистості злочинця, яка має значення для висування версій, для розшуку винної особи, установлення співучасників, вирішення питання про застосування запобіжних заходів тощо.

Основною відмінною ознакою особистості злочинця зазначеної групи злочинів є наявність «наркоманії» (гр. *narke* – заціпеніння, сон, і *mania* – божевілля, пристрасть) – групи хвороб, що виникає внаслідок систематичного, у наростаючій кількості вживання речовин, які включені до затвердженого на офіційному рівні списку наркотиків. Проявами наркоманії є психічна й фізична залежність від цих речовин, а також розвиток абстиненції (наркотичного голодування) внаслідок припинення їх вживання.

До сьогодні в літературі не склалося однозначного підходу до визначення наркоманії. Більшістю авторів вона розуміється як захворювання, що виникає у зв'язку зі споживанням наркотиків. Погоджуючись із тим, що наркоманія – це захворювання, що являє собою залежність від наркотиків, підкреслимо, що залежність виникає не тільки в результаті незаконного, а й медичного застосування (лікування хворих на рак); не тільки умисного, а й необережного прийняття препарату; не тільки систематичного, а й випадкового вживання (звикання до героїну виникає навіть після першого його вживання).

Небезпека поширення наркоманії полягає в тому, що систематичне споживання наркотиків завдає непоправної шкоди здоров'ю, калічить психіку людини, гальмує її моральний розвиток. У пошуках наркотиків або коштів для їх придбання наркомани здатні вчинити будь-які правопорушення.

Наркоманами (наркозалежними) вважаються особи, у яких сформувалася наркотична залежність, інтереси й емоції яких визначає послідовність станів: ейфорія – абстиненція – ейфорія [3, с. 72]. Законодавець дає визначення особи, хворої на наркоманію, під якою розуміє особу, котра страждає на психічний розлад, що характеризується психічною та (або) фізичною залежністю від наркотичного засобу чи психотропної речовини і якій за результатами медичного обстеження встановлено діагноз «наркоманія» [4, ст. 1].

Д.І. Євлов дає таке визначення особистості наркозалежного злочинця: «... це особистість людини, хворої на наркоманію, визнаної такою в установленому законом порядку, яка скоїла злочин унаслідок властивих їй психологічних особливостей, антигромадських поглядів, негативного ставлення до моральних цінностей і вибору суспільно небезпечного шляху для задоволення своїх потреб, зумовлених наркоманією» [5, с. 17].

У межах криміналістичної характеристики охарактеризовано найбільш загальні властивості особистості типового наркозалежного злочинця.

1. Злочинець є наркоманом (у нього сформувалась фізична та психічна залежність від певних наркотичних речовин). Особи, які епізодично вживають наркотичні засоби, безсумнівно, належать до групи ризику, проте на ранній стадії прийому наркотиків можуть не здійснювати протиправних дій.

2. Як правило, наркомани не мають законного джерела засобів існування, тому змушені здобувати кошти злочинним шляхом.

3. Основними мотивами вчинення злочинів наркозалежними особами є непереборний потяг до вживання наркотику та необхідність знайти кошти для його придбання.

Особливе значення має криміналістичний аспект вивчення **способу підготовки, учинення і приховування злочинів**, так як він слугує джерелом відомостей, необхідних для розробки засобів, прийомів і методів розкриття й розслідування злочинів. Наявність наркоманії в злочинця надає способам деякі відмінні риси. Наприклад, під час учинення насильницьких злочинів проти особи в нього проявляється агресивність від дії різних наркотиків (наприклад, опію, героїну, марихуани тощо).

Способи вчинення крадіжок наркоманами можна поділити на дві групи.

Перша група способів включає в себе проникнення до житла чи сховище шляхом злому дверей, заборів вікна, розбивання або виставлення скла. Злом заборів дверей здійснюється

з використанням стамесок, викруток, монтувань та інших інструментів, які часто знаходять на місці злочину.

Під час характеристики другої групи способів скоєння наркоманами злочинів важливо відзначити, що в більшості випадків крадіжок, скоєних наркоманами, предметом посягання є майно, доступ до якого був вільний через недбалість його зберігання. Наприклад, крадіжки з підвіконня, з передпокою, залишеної без нагляду валізи тощо.

Викладене дає змогу зробити висновок, що під час скоєння крадіжок наркоманам не властиво застосування спеціальних приладів для злому замикаючих пристроїв. Найчастіше вони використовують фізичну силу або користуються халатністю громадян щодо зберігання власного майна.

Також треба відзначити, що при вчиненні наркоманами грабежів і розбійних нападів наркомани рідко застосовують насильство, надаючи перевагу викраденню з використанням фактора раптовості, «ривка». Предметом викрадання є сумки, шапки, стільникові телефони. У багатьох випадках потерпілому заподіюють тілесні ушкодження з метою подолання опору; з боку підозрюваного висловлюються погрози застосування насильства.

Деякі автори відзначають, що зустрічаються випадки нападу наркоманів на громадян у житлових приміщеннях із проникненням у них під яким-небудь приводом; напади на державні та громадські установи (каси магазинів і банків, склади тощо); напади в міському транспорті; напади на водіїв [6, с. 8].

У разі вчинення наркоманами вбивств підготовка до вчинення злочину здійснюється іноді, так як діяння характеризуються найчастіше умислом, що виник раптово. Підготовка до вчинення злочину виражається у визначенні знаряддя і засобів учинення, виборі прийомів дій і місця вчинення злочину; підшуканні співучасників, розробці плану вчинення злочину, розподілі ролей.

Для організованих злочинних наркогруп характерні легалізація коштів, отриманих у ході операцій з наркотичними засобами, протидія процесу виявлення та розкриття злочинів на рівні оперативних або слідчих підрозділів, лобіювання неприйняття законів, спрямованих на боротьбу з наркобізнесом. І хоча наркозалежні характеризуються зниженням рівня розвитку інтелекту, злочинці – не наркомани можуть доручати їм учинення певних простих дій у цьому напрямі.

Особливе значення має співвідношення способу вчинення та приховування злочинів. З огляду на те, що поведінка суб'єкта зумовлена дією наркотику, тривалістю й періодичністю його прийняття, у місці проникнення до житла можуть бути виявлені сліди рук, взуття, крові. Це свідчить про непередготовленість, нервозність дій наркомана.

Спосіб приховування наркоманами злочинів зумовлений також видом наркоманії, яким він страждає, і тим, у якому стані (ейфорії або абстиненції) він перебуває під час скоєння злочинів. Наркомани, які перебувають у стані абстиненції, практично не вживають заходів щодо приховування слідів своєї злочинної діяльності. Єдина їхня мета – задовольнити пристрасть до наркотику. У рідкісних випадках дії наркомана з приховування слідів злочину становлять самостійний комплекс (знищення слідів рук, знаряддя злочину, відмова від давання показань, давання свідомо неправдивих свідчень). У разі скоєння злочину в стані ейфорії мають місце випадки об'єктивного оцінювання обстановки злочину, ужиття заходів щодо приховування слідів. Частіше це відзначається в осіб,

у яких не спостерігається яскравої фізичної залежності від наркотиків.

Обстановка – це оточуючі навколишні умови, у яких здійснюється протиправна діяльність. До структури обстановки злочину належать матеріальні об'єкти й поведінка учасників подій, певні обставини, що сприяють чи перешкоджають діям злочинців, хронологічна характеристика події, психологічні взаємини між її учасниками. Обстановка включає місце та час злочину як взаємопов'язані структурні елементи.

Відомості про обстановку злочину мають значення для первісного криміналістичного аналізу сутності події, дають змогу висувати обґрунтовані версії, ефективно планувати й організувати розслідування.

Під час підготовки грабежів і розбійних нападів у низці випадків наркомани вивчають обстановку майбутнього нападу, підшукують осіб, вивчають умови їх життя, вибирають місце нападу. При цьому нерідко наркомани вибирають для посягань осіб, які володіють саме наркотичними засобами (збувальники, особи, котрі вживають наркотичні засоби за призначенням лікаря, медичні працівники).

У процесі розслідування злочинів наркозалежних час учинення злочину має не тільки криміналістичне значення, а й використовується під час збирання та оцінювання доказів (наприклад, установлення алібі), входить у предмет доказування.

Залежно від стану, у наркомана спостерігається порушення хронологічної орієнтації, він неправильно оцінює час, що минув, і час, що залишився [7, с. 132]. У зв'язку з цим у процесі розслідування злочинів наркозалежних необхідно встановити момент уживання наркотику суб'єктом, час, коли він почав здійснювати задум, а також час завершення наркотичного сп'яніння. Це допоможе з'ясувати стан наркомана під час учиненні злочину.

Місце вчинення злочину в більшості випадків залежить від характеру протиправних дій злочинців (виготовлення наркотичних речовин, учинення насильницьких злочинів тощо). Іноді місце події може виявитися переміщеним, якщо розслідувана подія відбулася, наприклад, у потязі (у разі перевезення наркотиків). Злочинець може фальсифікувати обстановку, а іноді знищується все первинне місце, наприклад, шляхом підпалу будинку, де сталося вбивство.

Типовими місцями скоєння наркоманами злочинів є громадські місця, домоволодіння, місця незаконної посадки наркотичних рослин, транспорт, наркопритони, лікувальні установи. Так, наприклад, у розглянутих автором кримінальних провадженнях кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 307 Кримінального кодексу (далі – КК) України (збут психотропних речовин) було вчинене на автостанції, за ч. 1 ст. 309 КК України (придбання наркотичних засобів з метою збуту) – на пустирі [8].

Різноманітність місць скоєння злочинів визначається способом учинення злочину. Так, наприклад, заготівля наркотиків рослинного походження здійснюється в одному місці, потім предмет злочину переміщуються до місця збуту і зберігання. Якщо предметом злочину є наркотиковмісні рослини та їх похідні, то необхідно говорити про сезонність, час вегетації цих рослин.

Ураховуючи поширеність учинення злочинів у притонах, можна виділити особливості їх просторово-часового компонента: учинення злочинів у житлових приміщеннях; постійний протягом року характер дій; нерегулярний характер протягом доби [9, с. 18]. При цьому треба враховувати те, що

особи, які заготовляють і транспортують наркотики рослинного походження, не тільки знають сприятливий час для заготівлі, а й реагують на заходи з блокування районів зростання рослин, що проводяться правоохоронними органами. Заготівельники здійснюють у цей час лише збирання сировини, транспортують же після того, як ОВС припиняють планові заходи. У низці випадків перевозки здійснюють неповнолітні, які є частиною організованої групи.

Особливе місце в криміналістичній характеристиці злочинів, скоєних наркоманами, посідає предмет злочинного посягання. Предметом у розглянутих злочинах є наркотичні та психотропні засоби, їх прекурсори, аналоги, фальсифіковані лікарські засоби; матеріальні цінності. Під час учинення наркоманами корисливих злочинів найбільш поширеним предметом злочинного посягання є особисті речі громадян, золото, вироби з дорогоцінних металів, апаратура.

Предмет може виражатися також у вигляді грошових сум та інших матеріальних цінностей, плати за надані приміщення й наркотики; у вигляді записників, що «фіксують» функціонування притону, у вигляді предметів і матеріалів, які використовуються для зберігання наркотиків (контейнери, посуд, упаковки); предметів, речовин і устаткування, використовуваних для приготування наркотиків (ваги, преси, посуд); засобів уживання наркотичних засобів або психотропних речовин (голки, шприци, тампони, недопалки тощо).

Значимість предмета в цій групі злочинів полягає в тому, що, по-перше, за ним (наприклад, наркотичним засобом) можна судити про специфічну мету злочину, по-друге, він може володіти особливими властивостями, по-третє, до нього може мати доступ обмежене число осіб (скажімо, лікарі, фармацевти).

С.А. Роганов зазначає, що «чим міцніше злочинець пов'язаний із предметом злочинного посягання, тим його дії щодо здійснення та приховання слідів більш вибагливі й досконалі» [10, с. 80].

Наркотик згідно, з визначенням ВООЗ, – хімічний агент, що викликає ступор, кому або нечутливість до болю [11, с. 43]. Учені вважають, що наркотичні засоби повинні відповідати трьом критеріям: медичному, соціальному та юридичному.

Варто погодитися з думкою І.В. Кобзєвої, яка вказує, що «наркотичний засіб – це закріплена в спеціальному нормативному акті (юридична ознака) хімічна речовина або суміш речовин (фізична ознака), що впливає на центральну нервову систему, викликає зміну функціонування організму, звикання і залежність (медична ознака), що завдає шкоди фізичному і психічному стану, правоздатності та соціальному статусу особи, яка ним зловживає, і людей, що зазнають впливу даної особи (соціальна ознака)» [12, с. 101].

Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» розкриває зміст понять, що використовуються під час розслідування злочинів наркозалежних [13, ст. 1]. Наркотичні засоби – речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі – Перелік). Психотропні речовини – речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку.

Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин – речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку. Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу на території Укра-

їни речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють.

Фальсифіковані лікарські засоби – засоби, які умисно промарковані неідентично відомостям про лікарський засіб з відповідною назвою.

Предмет злочинного посягання виявляє себе тим, що в обстановці злочину наявні наркотичні засоби, їхні сліди. Особливість наркотиків як предмета полягає в тому, що вплив злочинця на предмет пов'язаний із виникненням різних змін самого предмета [14, с. 99].

Необхідно зазначити, що суттєву роль у структурі криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються наркозалежними, відіграють узагальнені відомості про потерпілих від злочинів.

Вивчення особистості потерпілого сприяє встановленню на початковому етапі розслідування невідомих обставин події, висуненню та перевірці версій про обставини вчинення злочину, про причетність до нього тих чи інших осіб, про ставлення жертви до цих осіб. Особливого криміналістичного значення набувають знання про зв'язки та взаємини наркомана із жертвою.

Виявлено, що потерпілими від насильницьких злочинів наркозалежних у більшості випадків стають близькі та сусіди наркомана; інші наркомани; збувальники наркотиків; рідше невідомі раніше особи; працівники міліції.

Під час скоєння грабежів і розбоїв потерпілими виявляються раніше невідомі наркоманам особи; збувальники наркотиків, інші наркозалежні.

Під час крадіжок майна з квартир потерпілі найчастіше є родичами або знайомими; збувальниками наркотиків або членами організованої групи у сфері наркобізнесу; раніше невідомими наркоманам особами.

Добре відомо, що наркозалежні особи володіють підвищеною віктимністю й нерідко особисто поповнюють ряди жертв [15, с. 104]. Віктимна поведінка наркоманів зумовлена їхнім стилем життя. Соціальна ізоляція (замкнутість, таємне придбання наркотиків, відсутність відносин із законотрудами) також може стати причиною підвищеної віктимізації.

Звертається увага на те, що можна говорити про наявність «негласних» взаємин між злочинцем і жертвою в разі їх зв'язку між собою наркоманією (таємна змова, з'ясування стосунків на ґрунті наркоманії). Іноді жертва «формує», «виховує» та завершує становлення злочинця.

Під час розслідування злочинів наркозалежних осіб необхідно вивчати таке:

1) характер соціальних зв'язків, який включає родинні зв'язки, дружні; ситуації, коли які-небудь соціальні зв'язки відсутні;

2) характер взаємодії злочинця-наркомана й потерпілого при вчиненні злочину, безпосередні контакти із жертвою або опосередковані (крадіжка);

3) обставини формування зв'язків.

Типові відомості про матеріальні наслідки (сліди злочину). Необхідно зазначити, що, з одного боку, механізми слідоутворення визначаються конкретними злочинами, які вчиняють суб'єкти (крадіжки, заподіяння різної тяжкості шкоди здоров'ю, зґвалтування тощо), а з іншого боку – наявністю в суб'єктів незалежно від злочину певної форми наркоманії.

Про наявність наркоманії в суб'єкта можуть свідчити як матеріальні, так і ідеальні сліди. До ідеальних слідів належать відомості, отримані з показань свідків події про ходу, зовнішній вигляд, голос підозрюваного тощо.

Вивчення практики розслідування злочинів, учинених наркозалежними, показало, що найбільш часто зустрічаються такі групи матеріальних слідів, характерні для особи, хворої на наркоманію:

1) сліди вирощування сировини та виготовлення наркотичних засобів;

2) сліди транспортування, зберігання і збуту наркотичних засобів;

3) сліди споживання наркотиків.

4) сліди розкрадання наркотичних засобів.

В окрему групу можна виділити сліди, що виникають у процесі підготовки рецептів на видачу ліків, що містять наркотичні засоби. На практиці доводиться стикатися як із окремими підробками в справжніх рецептах, так і з випадками виготовлення повністю піддробленого документа. Рецепти на наркотичні засоби, психотропні речовини виписуються на спеціальних бланках, правила оформлення яких установлює МОЗ України.

Про сліди злочинної діяльності також можуть свідчити злочинно нажите майно у вигляді грошових сум, будівель, авто, ювелірних виробів тощо.

Висновки. Підводячи підсумки, можна констатувати, що елементами криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються наркозалежними, є відомості про особу наркозалежного злочинця; обстановку вчинення злочину (час і місце); предмет злочинного посягання; особу потерпілого; способи підготовки, вчинення та приховування злочинів; матеріальні й ідеальні сліди злочину.

Така структура криміналістичної характеристики злочинів наркозалежних відповідає інформаційному підходу до її формування, сприяє побудові типових слідчих версій щодо події злочину, а також слугує основою для розробки подальших рекомендацій із розкриття й розслідування цієї групи злочинів.

Уважаємо, що кожен із названих елементів криміналістичної характеристики має великий вплив на розслідування злочинів цієї категорії, містить криміналістично значиму для розслідування більшості злочинів інформацію.

Зазначені елементи тісно пов'язані між собою, знаходяться у взаємозалежності й доповнюють один одного. Отримані знання щодо таких зв'язків допомагають під час побудови механізму злочинної події та виявлення її учасників.

Література:

1. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / Л.А. Сергеев. – М., 1966. – 16 с.
2. Шевчук В. «Криміналістичний фантом» чи реальність (ще раз про криміналістичну характеристику злочинів) / В. Шевчук // Юридична Україна. – 2003. – № 3. – С. 17–23.
3. Колесов Д. Наркомания: сущность и социальные последствия / Д. Колесов. – М., 1997. – С. 72–73.
4. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.
5. Евлоев Д.И. Личность наркомана-преступника и ее социальная реабилитация в государствах-участниках Союза Беларуси и России : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / Д.И. Евлоев. – М., 2002. – 24 с.

6. Целищев А.Я. Расследование грабежей и разбоев в условиях крупного города : [лекция] / А.Я. Целищев. – М., 1986. – 23 с.
7. Стрельчук И.В. Клиника и лечение наркоманий / И.В. Стрельчук. – М. : Мед., 1956. – 347 с.
8. Архів Білгород-Дністровської міжрайонної прокуратури. Матеріали кримінальних проваджень № 12014160240000413, № 12014160240002308.
9. Гайбарян О.М. Организационно-тактические особенности расследования преступлений, связанных с организацией и содержанием притонов для потребления наркотических средств или психотропных веществ : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / О.М. Гайбарян. – Ростов-на-Дону, 2009. – 27 с.
10. Роганов С.А. Синтетические наркотики: вопросы расследования преступлений : [учебное пособие] / С.А. Роганов. – М., СПб., Минск, Х. : Питер, 2001. – 224 с.
11. Словарь терминов, относящихся к алкоголю, наркотикам и другим психоактивным средствам / Всемирная организация здравоохранения. – Женева, 1996. – 80 с.
12. Кобзева И.В. Профилактика наркотизма несовершеннолетних в образовательных учреждениях (криминологический и правовой аспекты) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / И.В. Кобзева. – Рязань, 2003. – 248 с.
13. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 лютого 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>.
14. Меретуков Г.М. Правовые и криминалистические проблемы борьбы с наркобизнесом, совершаемым организованными преступными группами : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Г.М. Меретуков. – М., 1995. – 470 с.
15. Франк Л.В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии / Л.В. Франк. – Душанбе, 1977. – 193 с.

Брагин И. И. К вопросу об элементах криминалистической характеристики преступлений, совершаемых наркозависимыми лицами

Аннотация. В статье проанализировано содержание криминалистической характеристики преступлений, совершаемых наркозависимыми лицами, определена ее структура и раскрыты основные элементы.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, элементы криминалистической характеристики, наркозависимое лицо, наркомания.

Bratinov I. To the question about the elements of forensic characteristic of crimes, which are committed by drug addict

Summary. The article analyses the content of the forensic characteristic of crimes, which are committed by drug addict, determines its structure and reveals the basic elements.

Key words: forensic characteristic, elements of forensic characteristic, drug addict, drug addiction.